

Günəş qadın - Nurəngiz Gün

Hər dəfə imtahanların gərginliyindən sonra dünyadan qopmaq arzusu baş qaldırır içimdə. İxtisasımız ədəbiyyat olsa belə, sanki hansısa proqrama ardıcılı uyma məcburiyyəti sevdiyimiz əsərlərdən, arzuladığımız kitablardan uzaq salır bizi. Ona görə tətillə başladı, sevdiyim müəlliflərə yenidən qayıtmaq, onları vərəq-vərəq, şeir-şeir, misra-misra oxumaq istəyirəm. Bu dəfə "Ağ qanadlı" Nurəngiz Günün dünyasına səyahət etmək, onun sayəsində realıqdan uzaqlaşmaq oldu nəсібim.

Bəzi insanlar vardır, sözlərə sığdıra bilməzsən, kəlmələr kifayətsiz qalar. Nə yazıq ki, sözü, şeiri ilə ayağını yerdən üzən, qanad açmağı öyrədən Nurəngiz xanım kimi qeyri-adi insan ömür dastanını sona yetirib. Sanki indi mətnləri onun ömrünü davam etdirir. Ona görə də şeirlərini oxumaq, ömür yoluna, gördüyü işlərə nəzər salmaq elə onun özüylə ünsiyyət kimi təsir etdi mənə.

Sanki təbiət bir yaradıcı ruha lazım olan bütün xüsiyyətləri ona bəxş edib - məlahətli səs, diksiya, səhər günəşi kimi işıqlı və ovsunlu sima - ruhundan axan misraların təbiiliyinin əbədi həkk olunduğu bir cüt ulduz kimi parlaq gözlər.

Uzun müddətdir mənə rahatlıq verməyən düşüncələri küll halda oxumağın sevinci bambaşqadı. İnsanın təbiəti belədir, oxuduqlarında özünü axtarırsən, hətta bədbin misralar belə xoşbəxtlik gətirir sənə. Çünki bu, sənə, sənənin ağrılarındı, hardasa zamanın o tayında qalan kövrək ruhlu bir xanım bunları duyub, yazıb. Nurəngiz xanımın şeirləri bax bu hissi, ovqatı necə deyərlər, dibinə qədər yaşadır insana.

**Nə dərd, nə ələm bildilər,
Nə istədim vermədilər.
Əslində nə istədim ki?
Düzləri görmək istədim -
ürək üçün.
Bir veyil külək istədim -
seyr edib yer üzünü,
azadə nəfəs dərib,
asudə ölmək üçün.
Vermədilər.
Könlüm bir könül istədi
könlümü kiritməyə.
Quyu suyu istədi
bu susuz ciyərimə
qurtum-qurtum çəkməyə.
Bir ovuc torpaq... istədi
sinəm ilə bərabər
dərdlərinə çökməyə!
Vermədilər.**

Bu təsirli misraların müəllifi 1938-ci il 21 sentyabrda Bakıda ziyalı ailəsində dünyaya göz açıb. Təəssüflər olsun ki, Stalin dövrünün amansız repressiyası onun da ailəsindən yan keçməyib. Babası - dövrünün görkəmli həkimi, dahi sənətkarlar Hüseyin Cavid və Nəriman Nərimanovun dostu bolşevik repressiyasına qurban gedərək 1937-ci ildə qəddarcasına qətlə yetirilib. Ailə isə elə 1937-ci ildə - hələ Nürəngiz xanım dünyaya gəlməmiş əslən güneyli olduqları üçün İrana sürgün edilib. Təkcə Nürəngiz Günün anası nişanlı olduğuna görə Bakıda qalıb,

dayısı Ağa Səlim Hacızadə bir müddət sonra - 1946-cı ildə yenidən Bakıya qayıdıb. Ancaq bu xoşbəxtliyin ömrü uzun olmur və repressiya adlı qanlı gerçək yenidən onlara bədbəxtlik yaşadır və dayı Sibirə sürgün olunaraq orada vəfat edir. Şairənin digər dayısı məşhur rəssam Ağa Kərim Hacızadə isə ömrü boyu sələflərimizdən bizə miras qalmış azərbaycançılıq və bütöv Azərbaycan məfkurəsi uğrunda mübarizə aparır. Təbii ki, dövrün siyasi mənzərəsinə uyğun olaraq ideologiyasından dönməyən Ağa Kərim dəfələrlə şahın zindanına salınmışdı. Şimalla cənub arasındakı tikanlı məfillərin qırılıb keçiləcəyi günü həsrətlə gözləyən dayı sərhədlərin açılmasına bir neçə gün qalmış vəfat edir.

Hələ dünyaya gəlməzdən öncə ailəsinin başının üstünü alan bu faciələr, sonralar da doğmalarının taleyinin nə qədər kədərli olmasını bilməsi onun poeziyasının qəm yükünə çevrilib. Həmçinin, onun elə köklərindən, genlərindən gələn vətən, millət sevgisi, azərbaycançılıq ideyaları yaradıcılığının əsasını təşkil edib.

Elə ilk işıq üzü görən əsərlərinin dil və üslub xüsusiyyətlərinə diqqət yetirsək, görürük ki, istifadə etdiyi ifadələr, sözlər çox təbii səslənir, peşəkarlıq duyulur. Bu cəhətdən "Tanrı bəşər övladıdır" povesti xeyli təsirli və düşündürücüdür. Povestdə obrazların nitqində istifadə olunan dialektizm və arxaizmlər diqqətimizi çəkdi, onlar öz bölgələrinə xas ləhcədə danışır və bu da öz növbəsində obrazların canlılığını, qurama, yalançı təsir bağışlamamasını təmin edir.

Ümumiyyətlə, şairənin yaradıcılıq ruhunda insanlıq manifestləri özünəməxsus yerə malikdir; humanist duyğuların və düşüncələrin tərənnüm olunduğu belə şeirlərində insanın daxili dünyası sözlərlə elə təsvir olunur, sanki hər misra oxucunun içindən keçir. Bu qəbildən şeirlərindən birinə, "Yol gedirəm"ə bəstəkar Aygün Səmədzadə musiqi bəstələyib. İndi Xalq artisti Aygün Kazımovanın ifasında mahnını dinlədikcə elə bilirəm bütöv bir qadın ömrünün himnidir bu əsər.

**Saçlarımda rüzgarım,
Ruhumda ana laylası,
Başımda məğlub eşqim
Yol gedirəm, sinəm qaralanadək.**

**Önümdə silsilə dağlar,
Sərt qayalar, soyuq dəniz
Qərrib canla, bu tək cana, qürub çağı
Yol gedirəm, öləziyib saralanadək.**

**Arxamda sarp enişlər,
Çiynimdə Günəş tayası,
Ağuşumda Jaləm və titrəyişim...
Yol gedirəm, yol olanadək.**

Onun böyük türk şairi Nazım Hikmət poeziyasına, şəxsiyyətinə olan ehtiramı və sevgisi bir-birindən dəyərli şeirlərin yaranmasına səbəb olub. "Mavi gözlü div" in iztirabı və bir o qədər də şərəfli həyat yolu bu şeirlərdə üsyankar ovqatla ifadə edilib. "Vətən, məslək, düşüncələr" şeirində daha dərin və təəssüf doğuran hisslər izlənilir. Vətənin öz balasına - onu "nağılların baş qəhrəmanı" edən övlada qarşı edilən haqsızlıqlara susqun durması şairəni lap hövsələdən çıxardır, ancaq işıq ucu boyda bir ümidlə yenə köməyi ondan istəyir, sanki nələrinə dəyişəcəyinə ümid edərək yazır:

**...Vətən, hey!.. İndi sən,
Aynalı sulara pərcimlənibsən.
Sulardır, öpülüb, bir dəli həsrət ilə
Bu cür içilən!
Hikmət oğlu Nazım balandır, vətən,
daşlı yolları ölçüb, hey gedib gələn!..
Özgələşmə vətən, özgələşmə sən!**

Axı Nazım vətənindən, elindən didərgin, əzizlərindən uzaq düşmüşdü. Və bir zamanlar ən yaxınları da sürgün olunmuş şairəmiz onu o qədər yaxşı başa düşürdü ki...

Və Anadolu!.. Bir kənd qəbiristanı.
Başın üstə dəşsüz-maşsüz bir çinar!..
Novodeviçye məzarlığında Nazımın qəbrini ziyarət edərkən keçirdiyi hisslərin qələmə alındığı "Bu axşam" şeirində pərişanlıq hər misradan duyulur...

**Yorulsam, sərilsəm,
Ləpirsiz, avazsız,
ruhani nəğmələrsiz,
Sükutu lal, bu susqun çəmənə,
dərdini dinləməyə,
dəli deməzlər ki, mənə?**

Ümumiyyətlə, Nurəngiz Gün yaradıcılığında çox sevdiyim cəhət onun özündən əvvəlki nəsillərə, klassiklərə münasibətinin ifadəsidir. Sabir və Cəlil sənətinin dəstəkçisi və bəzən də davamçısı olduğunu "Ağıllıdır əminəvələr" adlı ithaf şeirində də müşahidə edirik. Satirik bir dillə bu yolun layiqli davamçısı olduğunu göstərən şairə, bəzi misralarda bu iki dahi-mizdən nümunələr gətirərək bir növ onların ruhu qarşısında borcumuzu yada salır. Bilindiyi kimi, dil problemi tarix boyu bizim qanayan yaramız olub; Tanrıyla söhbətimizdən - dualarımızdan, sevgiliylə pıçıldığımızdan, yaxud ictimai yerdə qulağımızı yağır edən sözlərdən tutmuş reklam lövhələrinə kimi, hər yerdə bu bəlanın təzahürlərini görürük. Bu şeirdə də müəllifin bəhs olunan vəziyyətə kəskin etirazı "Anamın ki-tabrı", "Ölülər" əsərləri və Sabir şeirlərinin dili ilə önə çəkilir.

**...Ey vah! Əmilər!
Ağıllıdır əminəvələr.
Əcnəbicə danışırıq, əcnəbi!
Ölülərimizlə ərəbcə,
dirilərimizlə... rusca!
Bildik, bilmədik, nə gəldi:
cincə, əcinnəcə, əcnəbi-qəribanəcə!
Yarışırıq, əmilər!**

Lakin hətta ən ağırlı problemlərin, ən kədərli mövzuların yer aldığı şeirlərdə belə bir işıq duyulur. Günəşi əbədi həyat rəmzi hesab edən Nurəngiz xanımın özünə "Gün" təxəllüsünü götürməsi də təsadüfi deyil:

**Günəş!.. Mənə soyuqdur
Axı mən qütbə gedən tək gəminin
məzlum mənzərəsinə dözümsüz oluram.
Axı üşüyürəm mən hərdən
azad qanad yoluna atəş açan
zəhm ovçu üzündən.
... Günəşim! Tez-tez rüyalarımıdasan!
Bir dəfə də xəyalımda
səninlə öpüşəndə,
qucaqlaşmış demişdim:
Məhvəşim! Atəşim! Sahib dur!..
Məşum toxunur hər şey.
Çək məni, apar məni.
Apar, apar!.....
Yerdə mənə yaman soyuqdur, Günəş!**

Bu qədər ilahi, içdən hisslərin belə həssaslıqla qələmə alınması insanı ovsunlayır. Adətən Nurəngiz xanım kimi ideallarla yaşayan qadınlar üçün real həyat işlərinə, ictimai həyata köklənmək çətin olur. Amma çox sevinirəm ki, sənətinə heyran qaldığım bu qadın ölkəmizi müxtəlif tədbirlərdə təmsil edib, hətta Azərbaycanın ilk və yeganə iştirakçısı kimi 1992-ci ilin iyununda Türksöyün Ankarada keçirilən ilk qurultayına qatılıb, 2005-ci ildə Dünya Azərbaycanlıları Konqresinin İsveçdə keçirilən Qurultayında iştirak edib. Çünki Azərbaycan qadını məhz bu cür güclü, gözəl, intellektual və istedadlı xanımların simasında təmsil olunmaldı...

Nurəngiz xanımın istər ictimai fəaliyyətində, istərsə də poeziyasında vətəndaşlıq mövqeyi də elə kövrək, həssas bir ananın, qadının, şairənin hissi, duyğusu, ağrısı kimi özünü göstərir. Xalqımızın daim xatırlayacağı, əbədi dərdimiz Xocalı soyqırımına həsr olunmuş ilk

və böyük ustalıqla qələmə alınmış əsəri olan "Xocalı simfoniyası" poeması 2004-cü ildə "Lider" televiziya-sında ekranlaşdırılıb, 2008-ci ildə isə İctimai Televiziya və Gənc Tamaşaçılar Teatrının birgə layihəsi çərçivəsində səhnəyə qoyulub. 2009-cu ildə bu əsər Mahmud Kaşğari Fondunun mükafatını da alıb. Poema sənədli film kimi 2011-ci ildə Dövlət televiziya-sında, 2012-ci ildə isə ATV kanalında ekranlaşdırılıb.

**Ah! Boğulur, cocuqlar,
Yorulur torpağın altında
Cocuqlar!
Əlləri, qolları yorulur...**

**Heç bir şey anlamır, Cocuqlar!
Cocuqlar top-top oynamaq istəyir,
torpağın altında.
Cocuqlar bir təhər ovunar
havasız... nəşəsiz...
torpağın altında...
O! Məryəm!..
Ancaq ki, ana məməsi istəyir
körpələr torpağın altında!
Heç bir şey anlamır İnqalar!..
İnqalar ana döşü əvəzinə
İndicə torpağı əməcəklər!..**

Digər bir poeması olan “Salamat qal, Ağca yolu” əsərində Nurəngiz Gün, II Dünya müharibəsinin gətirdiyi fəlakətlərdən, həmvətənlərimizin çəkdiyi əzablardan ürək dolusu kədərlə bəhs edib. Poema 1985-ci ildə Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsi tərəfindən Nurəngiz xanımın öz ifasında səsləndirilib və hal-hazırda qızıl fondada saxlanmaqdadır. Həmçinin, 2012-ci ildə əsər milli televiziya tərəfindən ekranlaşdırılıb. Bu əsərləri müqayisə edəndə görürük ki, şairə insan ağrısını vətənin bəlası, torpaq yaralarını isə dünyanın, bəşəriyyətin faciəsi kimi qəbul edir. Yəni insana və insanlığa aid heç bir problem ona yad deyil.

Poema, şeir, povestlərindən əlavə, Nurəngiz Gün, həm də memuarlar müəllifidir. Həyatının müəyyən duyğulu və önəmli hadisələrlə dolu məqamlarını bir gündəlik misalı yazıya köçürən şairənin, xüsusən teatrla bağlı yazdıqları onun bu sənətə olan sonsuz və dərin məhəbbətini göstərir. Məsələn, 2003-cü ildə rejissor Can Doğanın rəhbərliyində Anarın “Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi” əsərinin “İstanbul Böyük Şəhər Bələdiyyə Teatrı” tərəfindən Bakıda tamaşaya qoyulması ilə əlaqədar “Can Doğan uçaqdan hələ də əl edir” yazısında Nurəngiz xanım aktyor heyətinin oyununu bəyəndiyini və tamaşaçını ağışuna aldığı bildirdikən bir tərəfdən də çox sevdiyi İstanbula olan həsrətini dilə gətirir. Can Doğanın səhnədə təcəssüm etdirdiyi ifşaçılıq qabiliyyətini yüksək qiymətləndirir. Son dərəcə səmimi, dostyana üslubda hissələrini dilə gətirən xanım “mavi gözlü div”in “Evdəkilər! Yoxmu qoxlamaq istəyən dağ başından gətirdiyim bu otu” misralarıyla bitirir sözlərini və Nazımın ölməz ruhu və sənətinə olan heyranlığını bir daha göz önünə gətirir.

2000-ci ildə “Napoleon” tamaşası haqda qələmə aldığı “Sonra Napoleon... avtobusa minib ev-

lərinə yollandı və qumrular... qüسسə çəkildilər” yazısında Napoleonun səhnədəki əzabları fonunda müəllifin dünyəvi düşüncələrə qerq olmasını müşahidə edirik. Nurəngiz xanım Fuad Poladova və onun böyük sənətinə olan sevgisini dilə gətirərək Napoleon rolunun öhdəsindən layiqincə gəlməsiylə bərabər, bu rolun aktyoru psixoloji olaraq yordğunun da fərqiindədir. Ümumiyyətlə, Nurəngiz xanım ona təsir edən sənət əsərlərindən elə söz açır ki, bir anlıq özünü o tamaşa salonunda hiss edirsən.

2004-cü ildə qələmə alınmış “Şeytanbazardan Brüsselədək axan işığın ecacı” yazısını oxuyanda onun teatr haqqında fikirləriylə daha yaxından tanış oldum. Deyir ki, “teatrın divarları artıq real drama, tamaşaçı isə ürək titrədən romantizmə tamarzıdır”. Cəfər Cabbarlı və Cavidin həzinliyindən sonra məbəd adlandırdığı teatrı heç nə isidə bilmir, artıq hər şey daha da yadlaşır, bozlaşır sanki.

Budur, səhnə iki yerə bölünüb; bir tərəfdə fəlsəfi-psixoloji dram “Brüsseldən məktublar”, digər tərəfdə isə “Şeytanbazar”. Tamaşanı izləyən Nurəngiz xanım burada quruluşçu rejissorun (R.Həsənoğlu) böyük əməyini layiqincə qiymətləndirir, rəssam Tahir Tahirovun yaratdığı mənzərələr onun zövqünü oxşayır, aktyorların, xüsusilə Fransuaza rolundakı Sənubər İsgəndərlinin oyununu çox bəyəndiyini qeyd edir və əməyi keçən hər kəsə sonsuz və bol sevincli təşəkkürlərini bildirir. Əslində, bu, heç də əbəs deyildi, çünki artıq bozlaşmış soyuqlaşdığına inandığı Məbəd bu tamaşayla birgə onun ruhuna sərinclik gətirmişdi, həm də sanki bir simurq misali küllərindən yenidən doğulan ibadətqah - teatr görürdü qarşısında.

Nurəngiz xanım təkə ədəbi-bədii yaradıcılığı ilə yox, həmçinin, film tariximizdə də özünəməxsus yerə sahibdir. İstər aktrisalığı, istərsə də filmə çevrilmiş ssenariləri diqqətləyiqdir. Özünəməxsus

aktrisalığı, gözəl bədii qiraət ustalığı və qürurlu türk qadınlarının zehni-mizə hopmuş obrazıyla üst-üstə düşən mistik simasıyla ekrana bir nəfəs, gözəllik gətirib. Rol aldığı filmlər sırasına “Var olun, qızlar” (1972) və “Uzaq yaşıl ada” (2004) daxildir.

“Qobustan” dərgisinin Qadın özəl sayı üçün hazırladığım bu yazıda sevdiyim sənətkarın həm bədii yaradıcılığına, həm də sənətin müxtəlif yönələri ilə bağlılığına nəzər saldım. Təəssüf ki, bu cür çağdaş nəsilə örnək ola biləcək xanımla yalnız əsərləri vasitəsilə ünsiyyət qura bildim. Səkkiz illik yoxluğunun yaratdığı ədəbi-bədii boşluğu elə onun öz zəngin qələmindən çıxan nümunələr doldurur. Yazdıqları hələ çox-çox illər insanların ürəyinə yol tapacaq Günəş qadının. Ölüm sözünü yaraşdırmıram ona... Məncə, o, göyə yüksəlib və parlaq bir ulduza çevrilib, lakin onun yaratdıqları sevdələrinin qəlbində əbədi yaşayacaq.

